

ZALECENIA DOTYCZĄCE BADAŃ PROFILAKTYCZNYCH DO CELÓW KODEKSU PRACY – MATERIAŁY DLA SŁUŻBY MEDYCYNY PRACY**PRACA W NARAŻENIU NA CZYNNIKI BIOLOGICZNE: PRĄTEK GRUŻLICY****Opieka profilaktyczna nad pracownikiem****W trakcie badania lekarskiego należy zwrócić szczególną uwagę na:**

- wywiad ukierunkowany na określenie ryzyka transmisji prątka gruźlicy.

Gruźlica (TBC) powodowana jest przez prątki *Mycobacterium tuberculosis* czy *Mycobacterium bovis*. Do zakażenia dochodzi najczęściej drogą kropelkową, podczas wdychania prątków wydzielonych przez osoby chore podczas kaszlu i mówienia. Ryzyko zachorowania dotyczy szczególnie osób zakażonych wirusem HIV, niedożywionych, z niewydolnością nerek, cukrzycą, chorych na nowotwory, leczonych immunosupresyjnie. U zdecydowanej większości osób zakażonych prątkami nie rozwija się jawna choroba. Rozpoznanie gruźlicy wymaga stwierdzenia prątków w badanym materiale metodą rozmazu albo hodowli. Badanie RTG klatki piersiowej nie jest wystarczające do rozpoznania gruźlicy. Choroba najczęściej dotyczy płuc, ale może także dotyczyć opłucnej, osierdzia, obwodowych węzłów chłonnych, kości i stawów, skóry, opon mózgowo-rdzeniowych, mózgu, narządów jamy brzusznej czy układu moczowo-płciowego. Może mieć też charakter rozsiany (prosówka), będący wynikiem uogólnionego krwiopochodnego rozsiewu gruźlicy.

W tabeli przedstawiono proponowane w badaniach profilaktycznych pytania w kierunku zakażenia prątkami gruźlicy w formie ankiety. Dalsze postępowanie z pacjentem jest uzależnione od uzyskanych odpowiedzi w badaniu podmiotowym.

Wywiad w kierunku zakażenia prątkami gruźlicy

	TAK	NIE
CZĘŚĆ A		
Czy obecnie występuje u Pana/Pani kaszel, trwający dłużej niż 2 tygodnie?		
Jeśli tak, czy wystąpił epizod krwioplucia (odkrztuszania krwi)?		
Czy w ciągu ostatniego miesiąca występowały u Pana/Pani: niewyjaśniona gorączka, dreszcze lub nocne poty?		
Czy w ciągu ostatniego miesiąca wystąpiła u Pana/Pani niewyjaśniona utrata masy ciała ?		
CZĘŚĆ B		
Jaki jest kraj Pana/Pani pochodzenia?		
Czy kiedykolwiek w życiu (dotyczy nowo zatrudnionego personelu), lub od ostatniej oceny pod kątem zakażenia gruźlicą (dotyczy obecnych pracowników) mieszkał/a lub podróżował/a Pan /Pani za granicę? Jeśli tak, proszę podać szczegóły:		
Kraj	Czas pobytu	Data pobytu
Czy kiedykolwiek miał Pan/Pani kontakt z osobą chorą na gruźlicę?		
Jeśli tak, proszę uszczegółowić charakter kontaktu		
Czy kiedykolwiek był Pan/Pani diagnozowany w kierunku gruźlicy?		

- W przypadku negatywnej odpowiedzi na wszystkie pytania, diagnostyka w kierunku TBC jest niepotrzebna i można orzec brak jest przeciwwskazań do pracy. Pozytywna odpowiedź na co najmniej jedno pytanie z części A wymaga wykonania rtg płuc i przeprowadzenia szczegółowego badania klinicznego pacjenta. Uzyskane negatywne wyniki pozwalają na wydanie orzeczenia o braku przeciwwskazań do pracy.
- W przypadku pacjenta urodzonego lub przebywającego ponad 3 miesiące w kraju o wysokim występowaniu gruźlicy lub pozytywnego wywiadu w kierunku kontaktu z osobą chorującą na gruźlicę, wymagane jest wykonanie testu w kierunku zakażenia gruźlicą. Klasyczną metodą diagnostyki zakażenia prątkiem gruźlicy jest skórna próba tuberkulinowa (test Mantoux). Badanie to jest jednak mało czułe w przypadku obniżonej odporności typu komórkowego, mało swoiste i może być dodatnie u osób szczepionych szczepionką BCG oraz zakażonych prątkami środowiskowymi. Bardziej swoistymi są testy oparte na wydzielaniu interferonu γ (testy IGRA – interferon γ releasing assays). Interferon γ jest wydzielany przez swoiste limfocyty T stymulowane przez antygeny specyficzne dla *M. tuberculosis* i nieliczne inne gatunki prątków (*M. kansasii*, *M. szulgai*, *M. microti*). Co istotne, brak jest powyższych antygenów w genomie prątków szczepionki BCG oraz większości prątków środowiskowych, co oznacza, że poddanie się szczepieniu w przeszłości nie wpływa na wynik badania. Jeżeli wyniki ww. testów są negatywne - brak jest przeciwwskazań do pracy.
- Pozytywne wyniki testów wymagają przeprowadzenia badania klinicznego pacjenta oraz wykonania RTG klatki piersiowej. W przypadku negatywnej obserwacji w kierunku TBC można orzec brak przeciwwskazań do pracy.

Częstotliwość badań osób zatrudnionych w narażeniu na prątki gruźlicy:

Częstotliwość badań profilaktycznych - co 2-3 lata.

Zakres badań profilaktycznych u osób zatrudnionych w narażeniu na prątki gruźlicy:

Badanie wstępne (przed podjęciem pracy)	ogólne badanie lekarskie; w zależności od wskazań badania pomocnicze
Badanie okresowe	ogólne badanie lekarskie; w zależności od wskazań badania pomocnicze
Ostatnie badanie okresowe	ogólne badanie lekarskie; w zależności od wskazań badania pomocnicze

Ocena zdolności do pracy

Problem związany z ryzykiem transmisji choroby powinien być rozstrzygany na gruncie badań do celów sanitarno-epidemiologicznych.

Potencjalne przeciwwskazania do pracy

W zależności do wykonywanych czynności zawodowych należy rozważyć istnienie przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania określonych prac związanych z potencjalnym ryzykiem zakażenia prątkami gruźlicy w przypadku osób ze znacznym upośledzeniem funkcji układu immunologicznego —

po indywidualnej ocenie ryzyka zakażenia i potencjalnych skutkach choroby (np. wywołane terapią lekami immunosupresyjnymi, cytostatykami, radioterapią).

Uwagi dodatkowe

W stosunku do pracowników narażonych na czynniki biologiczne mają zastosowanie dodatkowe przepisy prawa, między innymi takie jak:

- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki, w których określono obowiązki pracodawcy wobec grupy narażonych pracowników. Szkodliwe czynniki biologiczne zostały tu podzielone na 4 grupy zagrożenia. Prątki gruźlicy zakwalifikowano do grupy trzeciej, jako mogące wywoływać u ludzi ciężkie choroby, niebezpieczne dla pracowników, a rozprzestrzenienie ich w populacji ludzkiej jest bardzo prawdopodobne oraz zazwyczaj istnieją w stosunku do nich skuteczne metody profilaktyki lub leczenia. W przypadku narażenia na działanie szkodliwych czynników biologicznych zakwalifikowanych do grupy trzeciej do obowiązków pracodawcy należy m.in. zapewnianie pracownikom środków ochrony zbiorowej lub w przypadku gdy w inny sposób nie można uniknąć narażenia, środków ochrony indywidualnej, odpowiednich do rodzaju i poziomu narażenia, zapewnianie warunków bezpiecznego zbierania, przechowywania oraz usuwania odpadów przez pracowników, z zastosowaniem bezpiecznych i oznakowanych pojemników, zapewnianie pracownikom systematycznego szkolenia, prowadzenie rejestru pracowników narażonych na działanie ww. szkodliwych czynników biologicznych w formie elektronicznej lub księgi rejestrowej oraz poinformowanie pracownika o badaniach lekarskich, z których pracownik może skorzystać po ustaniu narażenia.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2017r. w sprawie wykazu prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią. Kobiety w ciąży nie powinny wykonywać prac w narażeniu na czynniki biologiczne zakwalifikowane do grupy 2-4 zagrożenia, jeżeli wyniki oceny ryzyka zawodowego, z uwzględnieniem działań terapeutycznych wymuszonych określonymi czynnikami biologicznymi, wskażą na ich niekorzystny wpływ na zdrowie kobiety w ciąży lub przebieg ciąży, w tym rozwój płodu.